

TÉGLÁRÓL TÉGLÁRA

Kőbánya agyagából

Kádár József

A 18. század elején jelentős építkezések kezdődtek Pest, Buda és Óbuda városában, sok építőanyagra volt szükség. Az addigiak mellett új téglagyárakat alapítottak, többek között Kőbányán Lechner Ödönnek, a magyar szecesszió zseniális építésének fölmenője. Budapest X. kerületének névadó része a környező térségből mintegy negyven méterrel emelkedik ki. A terület déli pereme – „Óhegy alja” – a mai Vaspálya útig terjedt, míg északon a Maglódi út határolta. Ezen túl, a „rákosi réteken” halad a Jászberényi út, s alatta, nagy mélységig a kiváló minőségű agyag. A 19. század közepéhez érkezve már sokan mások is kihasználták a lehetőségeket. Ezek közül egynek a sorsa alakulásával mutatjuk be az iparág száz évét itt, Kelet-Pesten.

1838-ban lesújtott a hármásvárosra a nagy árvíz. Főleg a balpart szenvedte meg a katasztrófát. Pest Városa szerződést kötött *Alois Miesbach* bécsi vállalkozóval – akinek ekkor már több üzeme működött – egy nagyteljesítményű téglagyár azonnali felállítására, negyven holdnyi területet bocsátva rendelkezésére a Jászberényi út mellett.

Kiegyeztek harminc millióval

Miesbach kitűnő szervező volt, és már az év őszéig több mint hárommillió téglát adott át a városnak. A gyors termelési eredményhez valószínűleg vetőládákat is hozott át más gyáraiból, mert pesti bontásokból is kerültek elő ausztriai jelzésű termékei.

Ausztriai gyáraiban az A és M betűk között kerek palást formában az osztrák címer látható, a kétfejű sas karmai közt a karddal és országhalmával. Ez a címerhasználat jelezte, hogy elnyerte az „udvari szállító” megtisztelő minősítést. Magyarországi tégláit a korábban kialakított téglakép szerint jelölte, a vetőládába erősített betétekkel, középen a magyar címerpajzs volt látható, fölötte a kihajló formájú koronával.

Miesbach kőbányai gyára vezetését unokaöccsére, *Heinrich Draschéra* bízta. A század közepére jelentősen felfutott a termelés: elérte a 15 millió darabszámot. A telep is terjeszkedett: a Gránátos és Kozma utcák felé, bekebelezve a korábbi Zitterbarth-féle gyárat is. A téglaegetéshez a szenet Dorog-Tokod térségében működő saját bányáikból biztosították. Drasche Henrik 1847-ben az üzemek vezetését átadta öccsének, *Gusztávnak*. 1857-ben Miesbach meghalt, hatalmas gyár- és bányabirodalmát Henrik örökölte.

Miután ausztriai vállalat 1869-ben Wienerberger-részvénytársaságként működött tovább, ez időtől fogva természetesen más jelet kellett használniuk. A magyar téglakép

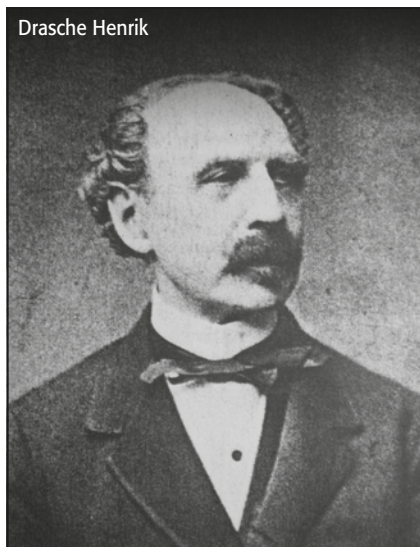
Alois Miesbach kőbányai téglagyára

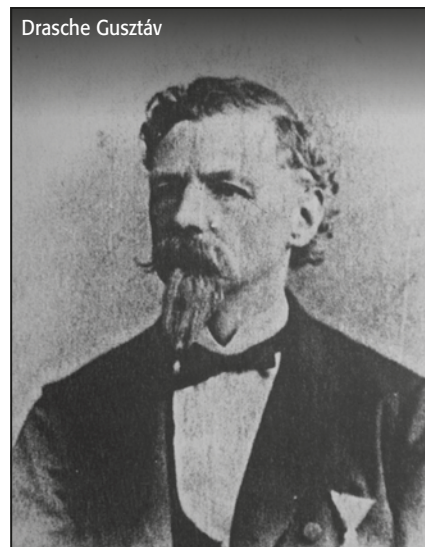
Alois Miesbach

Drasche Henrik

Drasche Gusztáv

A száz évig működő Lechner téglagyár néhány jele

Alois Miesbach bécsi téglajele

Mathias Zitterbarth téglajele

Alois Miesbach pesti téglajelei

Heinrich Drasche „udvari szállítói” és üzleti téglajelei

A Kőszénbánya 's Téglagyár Társulat Pesten téglajelei

Vörös és sárga préselt idomtégglák

Útburkoló keramit téglák és keramit burkolólapok

Kisméretű, járdaburkoló keramit téglák

Samott, klinker és traverz téglák

A megvásárolt Szabó, Samuéli, Örley gyárak jelei

A Kőbányai Gőztéglagyár Társulat Pesten (KGT) téglajele

A Sugár Úti Építő Vállalat téglája

A Budapesti Téglá és Mészégető Gyár (BTMGY) jele

Egy rakat 430 kiló

Anyagmozgatás kézi erővel

viszont csak annyit változott, hogy a H D, máskor (magyarul) a D H betűrendet használták. 1864-ben megszerezték a Duna mellett fekvő Gubacsi téglagyárat is. A pesti vállalat tovább fejlődött, és 1867-ben már évi 30 millió téglát, dísztéglát értek.

Görgey, a vegyész

A Drasche-gyárak, bányák 1868-ban a Kőszénbánya 's Téglagyár Társulat Pesten névvel (KTTP) alakult részvénytársulat tulajdonába kerültek, híriüket az új versenytársak között az „azelőtt Drasche” jelzéssel erősítették. 1869-ben Drasche Gusztáv – 22 évi sikeres működésének elismeréseként – megkapta a Ferenc József Rend lovagkeresztjét. Egy vállalat nevének fogalommal való válására jó példa Drasche Henrik pesti cégének működése. Az új rt. termékeinek jele a bányászattól átvett, egymást keresztező kétféle kalapács rajzolata lett. Ezt számtalan féle terméken alkalmazták – nyolcvan éven át – finoman megmintázva, de kevésbé esztétikus megjelenítésben.

Az új vállalat Igazgató Tanácsának tagjai között találjuk a 1848-as szabadságharc tábornokát, *Görgey Artúrt* is. Görgey vegyészett tanult, és száműzetése ideje alatt tanulmányozta az agyag túlhevítésével keletkező

kemény kerámiaanyag előállításának technikáját. A kőbányai gyárban tovább folytak a kísérletek, melyek nyomán néhány évvel később, már *Otto Rost* irányításával, megszületett az ismert, sárga útburkoló anyag, a „keramit”. Keramitból nem csak az úttestről ismert nagyméretű, de kisebb, járdaburkoló téglákat és különböző felületű padlóelemeket is készítettek. Jelentős termékük volt a klinker falburkoló téglá is.

Mint sok más vállalat, ők is készítettek más rokontermékeket: virágcserepet, kerámia folyókát, samott-üzemükben pedig különböző kazán- és kályhás tűzálló árukat. Az építészeti igényeket követve kialakult a préselt, homlokzati burkoló és a stfluselemeket hordozó idomtégla típusa, az acélgerendás födémekekhez gyártottak traverz téglát is.

Később megvették a Jászberényi úti, korábban Weber–Samueli–Örley-féle téglagyár telkét, ahol 1909-től fajanszárukat, falburkoló csempéket gyártottak, majd 1912-ben porcelánüzemet alapítottak. Itt az 1935. évi katalógus szerint háztartási cikkeket, de főleg elektrotechnikai termékeket készítettek.

1869-ben az új ipari vállalkozások sorában Óhegy alján megalakult a Kőbányai Gőztéglagyár Társulat Pesten Rt. (KGTP) Ennek első telepe a Vaspálya utcában volt, „*tartama 50*

évre határozottatott”. Téglajele egy finoman megmintázott gőzgép lett. A vállalat 1879-ben megvette a Maglódi út mellett fekvő – korábban Munkácsy, majd Sugárúti Építő Vállalat – telepét is, így far-szomszédja lett a KTTP-nek, s a Maglódi úton a Kozma utca irányába terjeszkedett.

1987: vége a történetnek

Az első világháború a munkaerő- és szénhiány előidézésével lefékezte a téglaiipari vállalatok tevékenységét. Az óbudai Budapesti Téglá és Mészégető Gyár Rt. (BTMGY) úgy kísérlete meg a túlélést, hogy 1916-ban egyesült a kőbányai KGTP-vel. A helyzet 1926-ban ismét változott, amikor a KTTP magába olvasztotta a KGTP valamennyi üzemét.

A KTTP 1935-ben kiadott termékismertetője szerint ekkor öt gyártelepük volt: a Törzsgyár, a Porcellán és Fayencegyár, a Maglódi úti gyár, az Óbudai gyár, a Gubacsi téglagyár és a Kovászói kaolinbánya. A '30-as években megnőtt a kereslet az újfajta árucikkek iránt. Ekkortól tömör, üreges, duplaméretű, válaszfal- és burkolótégla-féléket gyártottak.

1948-ban ezt a sok egységből álló vállalatot is államosították, a különböző termékeket gyártó üzemeket szétválasztották, átszervezések, átnevezések – Trösztök és Egyesülések – szakágak szerinti csoportosítások következtek.

A porcelánüzem Kőbányai Porcellángyár néven kivált, 1950-ben a Tűzállóanyag-gyár lett önálló üzem, a KTTP pedig felvette a Kőbányai Téglagyár nevet. Ekkor két termelő telepe volt, a Jászberényi úti Törzsgyár és a Maglódi úti gyár, ezen belül klinker-, keramit-, samott- és padlólap-üzemekkel.

A korábbi két gyár bányagödrei összeértek, az új kitermelések már a Kozma utcát közelítették: az 1970-es évekre a Maglódi útiak elérték a 35 méteres mélységet, ezeket hamarosan előntötte a talajvíz. 1987-re a kimerültek a bányák, és a Jászberényi úton is megszűnt a kerámiaipar. ●

Gépi agyagkitermelés